

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۱۱/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۴

تحلیلی بر مقالات آموزش تاریخ در آموزش و پرورش ایران (مطالعه‌ی مروری)

امیر کریمی^۱

چکیده

در سال‌های اخیر، آموزش تاریخ یکی از ابعاد مطالعات اجتماعی، در جهان کنونی محسوب می‌شود که مورد توجه محققان مختلف قرار گرفته و پژوهش‌های انجام شده در این عرصه به مرور در حال افزایش است. لذا این مقاله با هدف بررسی سیر تحولی مقالات منتشر شده در حوزه آموزش تاریخ در آموزش و پرورش ایران و در وهله دوم شناسایی مسیرهای جدید برای تحقیق و پژوهش برای توسعه این علم در عرصه آینده‌پژوهی انجام شده است. پژوهش حاضر از نوع مروری است که بر اساس آن، پایگاه‌های اطلاعاتی نورمگز، پرتال جامع علوم انسانی، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، سیویلیکا، علم نت، مگیران و... با استفاده از کلیدواژه‌های: آموزش تاریخ در مدارس، تحلیل محتوای کتاب درسی، تدریس تاریخ در مدارس، منابع آموزش تاریخ، آسیب‌شناسی آموزش تاریخ، نقش رسانه در آموزش تاریخ، فواید آموزش تاریخ مورد جست‌وجو قرار گرفت. تمامی مقالات ژورنالی منتشر شده از سال ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی و مورد تحلیل قرار گرفت. پس از مطالعه و ارزیابی محتوای مقالات، شکاف‌های پژوهشی و عرصه‌های مورد توجه قرار گرفته مقالات بررسی و تحلیل شد. یافته‌های پژوهش نشانگر آن است که موضوعات اصلی مورد بررسی در مقالات پانزده سال اخیر شامل؛ ابزارهای آموزشی و منابع درسی بوده و روش کیفی بیشترین فراوانی را دارا بود. همچنین پیشنهاد‌های پژوهش بر رویکردها و عرصه‌های نوین آموزش تاریخ در مدارس متمرکز بودند.

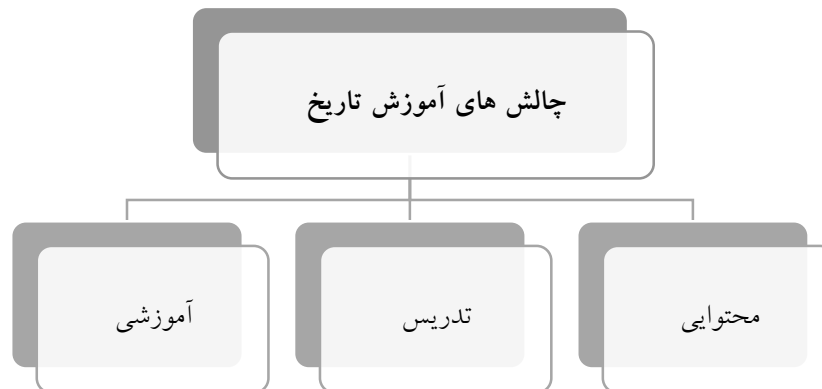
^۱. دانشجوی گروه آموزش تاریخ، دانشگاه فرهنگیان، البرز، amirkarimizanjani۱۳۷۹@gmail.com

واژگان کلیدی: آموزش تاریخ، آموزش و پرورش ایران، برنامه درسی، مروری.

مقدمه

آموزش تاریخ در ایران در دوران مدرن ریشه در دوران قاجار دارد؛ زمانی که نظام مدارس نوین پایه‌گذاری شد و نخستین کتاب درسی که بتوان، نام تاریخ را بر آن نهاد توسط محمدعلی فروغی^۲ (۱۲۵۶-۱۳۲۱) تدوین و منتشر شده است (ماخانی، ۱۳۹۹: ۱۶). از آن زمان تاکنون آموزش تاریخ در مدارس ایران و تمامی سطوح آموزشی مورد توجه قرار گرفته است. باین حال شاهد تغییرات چشمگیر در محتوا و روش‌های تدریس این علم در برنامه درسی نیستیم.

در آموزش این علم در کشورمان چالش‌ها و مسائل بسیار مطرح می‌باشد که هنوز هم تغییراتی اساسی در حل و بهبود آن‌ها صورت نگرفته است. چنگائی (۱۳۹۹) در پژوهشی با موضوع چالش‌های آموزش تاریخ در ایران، محتوا، روش‌های تدریس تاریخ و روش‌های ارزشیابی را سه چالش اصلی آموزش تاریخ در مدارس ایران برمی‌شمارد و نتیجه می‌گیرد که شیوه آموزش درس تاریخ در ایران، بیشتر، روش سنتی سخنرانی یا روخوانی کتاب است و این روش دل‌زدگی و حتی تنفر نسبت به درس تاریخ را در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند، درحالی‌که برای ایجاد قدرت تفکر، پرسشگری، پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها در دانش‌آموزان، باید قالب خشک تدریس را که به فضای کلاس، کتاب و معلم محدود می‌شود، شکست و به روش‌های دیگری روی آورد. در واقع در عصر اطلاعات، انتقال

^۲ مولف کتاب‌های متعدد از جمله: تاریخ حکمت در اروپا و نخست وزیر ایران در دوران رضا شاه

اطلاعات نباید هدف باشد بلکه تحلیل و پردازش اطلاعات هدف است و این نیز ضمن استفاده از روش‌های نوین تدریس، به اصلاح رویکردهای اساسی نیاز دارد.

شکل شماره (۱): چالش‌های آموزش تاریخ در مدارس ایران

درواقع به همان میزان که در کشورمان، آموزش تاریخ مورد بی‌توجهی قرار گرفته است، ولی این دروس در نزد برنامه ریزان و پژوهشگران عرصه تربیت در اروپا و آمریکا، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. از آغاز قرن بیستم، بسیاری از مورخان و مربیان تاریخ استدلال کرده‌اند که تاریخ نه تنها شامل حقایق است، بلکه تفسیر مورخان از آن حقایق را نیز شامل می‌شود که معمولاً به‌عنوان فرآیند تفکر تاریخی، یا چگونگی تحلیل و تفسیر شواهد تاریخی شناخته می‌شود. بسیاری از تلاش‌های اصلاحی گذشته در آموزش تاریخ این تعهد را به دانش‌آموزان آموزش می‌دهند که به‌طور تاریخی فکر کنند و تا حدی با درگیر شدن در فرآیند تحقیق تاریخی درگیر شوند (Suh, ۱۳۵: ۲۰۱۳).

در حوزه تاریخ آموزش، تعداد قابل توجهی از تحقیقات نشان داده است که اهداف معلمان برای آموزش تأثیر عمده‌ای بر روی تمرین دارند (۲: ۲۰۱۴: Harris & Girard)، بر این اساس بسیاری از اندیشمندان معتقدند که آموزش تاریخ نباید صرفاً از طریق یک نظام همچون آموزش و پرورش و یا لزوماً کلاس درس صورت گیرد، بلکه باید فرصتی برای اشتراک علایق به این علم ایجاد و فراهم شود (بوث، ۱۳۹۴: ۷). درواقع امروز روش‌های تدریس نوین و راهکارهای ارتقا بخش در آموزش تاریخ مورد توجه متخصصان قرار گرفته است و روش‌های سنتی اعتبار قبلی خود را از دست داده‌اند. در این روش‌ها دانش‌آموزان بیشتر فعال بوده و انعطاف‌پذیری، کاوش، تحلیل و انتقاد بیشتر است، در حالی که در آموزش سنتی تاریخ، محور آموزش تنها کتاب و معلم بود (موسوی، ۱۳۹۹: ۲۵-۲۶). آموزش بلند پروازانه تاریخ، مستلزم تسلط بر بسیاری از شیوه‌ها و مجموعه‌های دانش، از جمله دانش محتوایی انضباطی، تربیتی و آموزشی است که در آن دوره آموزشی تاریخ آموخته شده است (۴: ۲۰۱۷: McBrady).

اگر معلم هنوز درک قوی از چرایی تدریس تاریخ ایجاد نکرده باشد، بعید است که تصمیمات منطقی و آگاهانه‌ای در مورد برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی برنامه درسی و آموزش تاریخ بگیرد. از این رو، معلمان تاریخ باید درک روشنی از اهدافی که تاریخ در فرهنگ و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند باید داشته باشد داشته باشند. آموزش تاریخ باید از منظر خارج از کشور در چارچوب آموزش مطالعات اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد، زیرا تاریخ به عنوان یک موضوع مدرسه نشان‌دهنده یک رشته اجتماعی است. برنامه درسی مطالعات بنابراین، منطقی است که انتظار داشته باشیم که اهداف آموزش مطالعات اجتماعی زیربنای اهداف آموزش تاریخ باشد. مطالعات اجتماعی به‌عنوان موضوع مدرسه با هدف ارتقای درک اجتماعی و کارآمدی مدنی از سوی دانش‌آموزانی است که می‌خواهند منصب شهروندی را بگیرند. به طور خاص، هدف اساسی آموزش مطالعات اجتماعی در مدارس متوسطه کمک به

دانش‌آموزان برای تبدیل شدن به شهروندانی مسئول، انتقادی، متفکر و فعال است که می‌توانند تصمیمات آگاهانه و مستدل در مورد مسائل اجتماعی که به ترتیب با جامعه محلی، ملی و جهانی مواجه هستند، بگیرند (Kaya, Yilmaz, ۲۰۰۸: ۴۰). علاوه بر این، علم تاریخ فواید زیادی همچون: عبرت و پندآموزی، رشد احساسات تعلق به وطن، لذت بخشی، توسعه تجربیات و... را به همراه دارد.

در طول چهار دهه گذشته، الگوی حاکم در میان مربیان تاریخ، مفهوم مکان را در تأکید خود بر کمک به دانش‌آموزان در انجام فعالیت‌های تاریخی نادیده گرفته است. در عمل، این مسئله شامل طیف وسیعی از فعالیت‌ها می‌شود؛ از کاوش‌های شناختی ماهرانه درباره معنای فکر کردن، خواندن و نوشتن «مثل یک مورخ» گرفته تا سؤالات مبتنی بر سند در آزمون‌های تاریخ تعیین سطح پیشرفته تا دادن کپی «منابع اولیه» به دانش‌آموزان را شامل می‌شود. امروزه می‌توان آموزش تاریخ را با تلفیق کردن تحقیقات آرشیوی و روش‌های تدریس مؤثر در یک پارادایم جدید که با روح در اطراف مکان‌های تشکیل تاریخ ساخته شده است، احیا کنیم. بازگرداندن آموزش تاریخ به جای خود ممکن است اولین گام ضروری برای بازگرداندن ارزش تاریخ در برنامه‌های درسی مدارس، در علوم انسانی و در زندگی عمومی باشد (Barton et al., ۲۰۱۱).

همچنین، امروزه منابع آموزشی متنوعی برای آموزش تاریخ وجود دارد. فن‌آوری‌های جدیدی که در آغاز قرن بیست و یکم به صحنه آمدند، اهمیت استفاده از منابعی را که مشارکت دانش‌آموزان را تشویق می‌کنند، برجسته کرده‌اند. استفاده از برنامه‌های کاربردی وب، تبلت‌ها یا دستگاه‌های تلفن همراه، واقعیت مجازی، بازی‌های ویدیویی، مواد سمعی و بصری برخی از منابعی هستند که در سال‌های اخیر در کلاس‌های آموزش ابتدایی و متوسطه گنجانده شده‌اند (Guerrero-Romera et al., ۲۰۲۱). با توجه به این‌که در آموزش تاریخ مفاهیم، خارج از زمان حال بوده و گاه قابلیت لمس عینی را برای فراگیر فراهم نمی‌نماید، فضای مجازی به واسطه فرا متغیرهای موجود در خود توانایی یک بستر شبیه‌ساز برای وقایع تاریخی را دارا می‌باشد تا به وسیله آن امکان انتقال درک درست‌تری از تاریخ فراهم گردد (جلیلان و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۹). بنابراین تدریس تاریخ روزبه‌روز در حال پیچیده شدن و در عین حال تسهیل شده است. از طرفی نسل‌های کنونی تمایلی به آموختن تاریخ در کنار علوم جدیدی همچون: فناوری و کامپیوتر نیستند و از طرفی رشد تکنولوژی بازنمایی چگونگی رخداد حوادث تاریخی و تحلیل آن را ساده‌تر کرده است. سالانه همایش‌های مختلفی در این مورد تشکیل می‌شود و مجلات متعددی در داخل ایران به این مسئله توجه دارند و مشتاق چاپ مقالاتی در مورد آموزش تاریخ هستند.

نتایج حاصل از بررسی مبانی نظری و عملی آموزش تاریخ در آموزش و پرورش ایران نشان می‌دهد که جهان پیچیده آموزش، نیازمند احیای دستاوردهای گذشتگان برای جوانان و آینده‌سازان این سرزمین می‌باشد؛ بنابراین باید با انجام پژوهش‌های جدید آموزش تاریخ و بازنگری مداوم این پژوهش‌ها، پاسخگوی نیازهای حال و آینده‌ی

آموزشی کشور باشد لذا با توجه به اینکه مطالعات آموزش تاریخ در کشور ما نوپا بوده و تغییرات و تحولات جامعه به سرعت در حال پیشرفت، اهمیت و ضرورت انجام مطالعات آموزش تاریخ و مطالعات مروری این مقالات به منظور تحلیل و آسیب‌شناسی مقالات و روشن شدن مسیرهای جدید دارای ضرورت ویژه است؛ بنابراین مقاله‌ی حاضر، در پی پاسخ به این سوالات است که مقالات انجام شده در پانزده سال اخیر در خصوص آموزش تاریخ در آموزش و پرورش ایران چه سیر تحولی را طی کرده‌اند؟ و همچنین چه مسیرهای جدیدی، برای تحقیق و پژوهش برای توسعه این علم در عرصه آینده پژوهی مطرح شده است؟

روش‌شناسی

نگاشته حاضر، به روش مروری انجام شده است و بر اساس آن، پایگاه‌های اطلاعاتی: نورمگز، پرتال جامع علوم انسانی، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۳، سیویلیکا^۴، علم‌نت^۵، مگیران^۶ و... مورد جست‌وجو قرار گرفتند. برای جست‌وجو از کلیدواژه‌های: «آموزش تاریخ در مدارس» «تحلیل محتوای کتاب درسی» «تدریس تاریخ در مدارس» «منابع آموزش تاریخ» «آسیب‌شناسی آموزش تاریخ» «نقش رسانه در آموزش تاریخ» «فواید آموزش تاریخ» استفاده گردید. برای توسعه و عدم محدود شدن نتایج تغییراتی در نتیجه جست‌وجو اعمال نگردید با این حال تمامی منابع بازیابی شده بالغ بر ۱۲۰ عنوان بودند که این مقالات پس از بررسی‌های اولیه بر اساس عنوان، محتوا، ارتباط با اهداف مقاله و تکراری بودن موضوع و نتایج، بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۴۰۰ فیلتر شده و ۳۱ عنوان مقاله که منطبق با عنوان پژوهش حاضر بودند انتخاب و مورد ارزیابی قرار گرفتند. مقالات منتشر شده در همایش‌ها و ژورنال‌های فاقد درجه علمی در این پژوهش مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است. در بخش استخراج داده‌ها نیز پس از مطالعه‌ی کل مقالات، بخش یافته‌ها، نتایج مقالات خلاصه‌نویسی شدند. با توجه به اینکه آموزش تاریخ و نقد و تحلیل آن کاملاً به امکانات، رشد علوم، رویکردهای فکری و پیشینه تاریخی هر کشوری بستگی دارد در نتیجه پژوهشگران توجه خود را تنها به تحلیل پژوهش‌های داخلی معطوف نموده‌اند.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۱): مقالات بررسی شده بر اساس عنوان، سال انتشار، روش تحقیق، درجه علمی و یافته‌های

پژوهش

ردیف	پژوهشگران	سال	عنوان	روش	درجه علمی	نتایج
------	-----------	-----	-------	-----	-----------	-------

^۳ SID

^۴ Civilica

^۵ Elmnet

^۶ Magiran

در سه بخش محتوا، روش‌های آموزش و روش‌های ارزشیابی درس تاریخ چالش‌هایی وجود دارد که نیازمند توجه هستند	علمی - تخصصی	کیفی (توصیفی)	نگاهی به وضعیت آموزش تاریخ در مدارس	۱۳۹۹	چنگایی	(۱)
جایگاه تاریخ یمینی در میان منابع معاصرش و همچنین اهمیت آن در تاریخ‌نگاری دوران بعد مشخص شد	علمی - تخصصی	کیفی (مروری)	شناسایی و نقد منابع تاریخی و نقش آن در آموزش تاریخ مطالعه‌ی موردی: تاریخ یمینی	۱۳۹۸	فتحی	(۲)
باوجود نوآوری‌ها و اصلاحات پراکنده و انفرادی، وجه غالب یا الگوی رایج آموزش تاریخ (معاصر ایران) در رشته علوم سیاسی، چندان مناسب نیست. بی‌توجهی یا کم‌توجهی به اهمیت تاریخ برای رشته علوم سیاسی، سبب شده است که الگوی رایج آموزش تاریخ (معاصر ایران) و روایت ناشی از آن، بی‌شباهت به‌نوعی گاه‌شمار محض نباشد. چنین روایتی، بیشتر کنجکاوی تاریخی خواننده را ارضا می‌کند و در شناخت زندگی سیاسی، چندان اثرگذار نیست.	علمی - پژوهشی	کیفی	آسیب‌شناسی آموزش سیاسی (مطالعه موردی درس تاریخ تحولات ایران)	۱۳۸۹	گل محمدی	(۳)
استفاده از هرگونه فیلم و تصویر متحرک که بر اساس واقعیت ساخته‌شده نیازمند شناخت اولیه استادان و آموزگاران از	علمی - پژوهشی	کیفی	بازشناسی نقش فیلم مستند در آموزش تاریخ	۱۳۹۰	همراز	(۴)

<p>انواع فیلم مستند و کاربردهای آموزشی آن درباره تاریخ اجتماعی و سیاسی کشورهای گوناگون است.</p>	<p>علمی -</p>	<p>کیفی</p>	<p>نقش</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>میراشه</p>	<p>(۵)</p>
<p>استفاده از راهکارهای جذاب علمی عملی علم باستان‌شناسی می‌تواند علاوه بر زنده نگه‌داشتن میراث فرهنگی، موجب آشنایی کودکان با هویت ملی و قومی و برقراری ارتباط بین مخاطبان کودک و مفاهیم تاریخی گردد.</p>	<p>تخصصی</p>	<p>باستان‌شناسی عملی در آموزش تاریخ به کودکان</p>				
<p>دانش آموزان و معلمان تاریخ نسبت به آموزش ابعاد تاریخ محلی استان، نگرش مثبتی دارند. از نظر دانش آموزان، تاریخچه سیاسی بیشترین و تاریخچه اقتصادی کم‌ترین اهمیت آموزشی را نسبت به بقیه ابعاد دارند. معلمان تاریخ، آموزش تاریخچه فرهنگی - اجتماعی را مهم‌ترین و آموزش تاریخچه اقتصادی را کم‌اهمیت‌ترین بعد از بین ابعاد تاریخ محلی استان برآورد کردند. همچنین در خصوص دیدگاه‌های معلمان و دانش آموزان درباره اهمیت آموزش تاریخ محلی در برنامه درسی تاریخ می‌توان به: ضرورت پداگوژیکی، درک و شناخت محیط زندگی خود، برآورده</p>	<p>علمی -</p>	<p>پیمایشی</p>	<p>آموزش تاریخ محلی در برنامه درسی تاریخ از دیدگاه معلمان تاریخ و دانش آموزان دوره متوسطه (مطالعه موردی استان کهگیلویه و بویراحمد)</p>	<p>۱۳۹۶</p>	<p>قادری و دیگران</p>	<p>(۶)</p>

شدن نیازهای روحی افراد، تقویت روح میهن‌پرستی، بازنمایی و حفظ اصالت و هویت بومی و توسعه همه‌جانبه جامعه اشاره کرد. معلمان تاریخ برای تدریس تاریخ محلی، روش یاددهی - یادگیری مشارکتی، روش یاددهی - یادگیری مشاهده‌ای، روش یاددهی - یادگیری پژوهش محور، روش نقل حکایات تاریخی توسط معلم (تاریخ شفاهی) و تدریس با استفاده از منابع الکترونیکی را پیشنهاد دادند.

<p>برنامه‌های آموزش دانش تاریخ، همچنان از کاستی‌های متعدد رنج می‌برد و متناسب با انتظارات و نیازها، متحول نشده است، از این رو، همچنان نیازمند تغییر و نوسازی است و بر این اساس پیشنهادهایی ارائه شد.</p>	<p>علمی- پژوهشی</p>	<p>کیفی</p>	<p>تأملی در آموزش دانش تاریخ در ایران با تأکید بر دوره پس از انقلاب فرهنگی</p>	<p>۱۳۸۹</p>	<p>(۷) ملایی توانی</p>
<p>نتایج حاصل نمودار آن است که گرایش به تقویت هویت ملی در کتب تاریخ دبیرستان ضعیف و خنثی است.</p>	<p>علمی- پژوهشی</p>	<p>کیفی (تحلیل محتوا)</p>	<p>جایگاه هویت ملی در کتب درسی آموزش و پرورش مورد مطالعه: کتب تاریخ دوره دبیرستان</p>	<p>۱۳۸۷</p>	<p>(۸) عبدی و لطفی</p>
<p>یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که سازه گرایی در آموزش تاریخ در موضعی مانند</p>	<p>علمی- پژوهشی</p>	<p>کیفی (تحلیلی)</p>	<p>سازه گرایی در آموزش تاریخ: ترمیم آسیب‌ها</p>	<p>۱۳۹۷</p>	<p>(۹) وحدتی و دیگران</p>

<p>گسستن از عینیت واقعه تاریخی و نسبت در ترجیح تفاسیر از سوی دانش‌آموز آسیب‌پذیر است. در مقابل، نگرش استعاره‌ای به متون تاریخی و الگوی اعتبار یابی حدس‌ها در هرمنوتیک ریکور، راه‌حل‌هایی هستند که این نوشتار به ترتیب برای رفع آسیب‌های فوق پیشنهاد داده است.</p>	<p>بر اساس هرمنوتیک پل ریکور</p>	<p>نخست این‌که آموزش تاریخ، به‌عنوان یکی از راه‌های تربیت شهروندی و در کنار سایر امور، در زمانه‌ی کنونی، باعث تربیت شهروندانی با ویژگی‌های مختلفی خواهد بود. دوم: آموزش دانش تاریخ، در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش رسمی، دارای چالش‌هایی است مانند: متن‌گزینی، عدم ایجاد فهم تاریخی در متربی، تعصب‌گرایی در متون تاریخی، گریز از آموزش فلسفه‌ی تاریخ.</p>	<p>علمی- تخصصی کیفی (توصیفی- تحلیلی)</p>	<p>تربیت شهروندی در بستر آموزش دانش تاریخ و چالش‌های آن</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>(۱۰) بابایی و دیگران</p>
<p>بیانگر اهمیت نقش مهارت‌آموزی در تفکرات مورخ بزرگی است که علاوه بر بنیان نهادن پارادایمی جدید در تاریخ‌نگاری، نخستین دوره‌ی کارورزی و کارآموزی رشته‌ی تاریخ را در دوازدهم جولای ۱۸۲۵ میلادی راه‌اندازی کرد.</p>	<p>علمی- تخصصی کیفی</p>	<p>نقش مهارت‌آموزی در آموزش دانش تاریخ با تأکید بر پارادایم رانکه ای</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>(۱۱) علی نیا</p>		

یافته‌های این پژوهش، بیانگر اهمیت نقش مهارت‌آموزی در تفکرات مورخ بزرگی است که علاوه بر بنیان نهادن پارادایمی جدید در تاریخ‌نگاری، نخستین دوره‌ی کارورزی و کارآموزی رشته‌ی تاریخ را در دوازدهم جولای ۱۸۲۵ میلادی راه‌اندازی کرد.

<p>جغرافیای تاریخی کردستان در دوره‌ی مغولان تحولات اجتماعی و سیاسی مهمی را تجربه کرده است و پرداختن به جغرافیای تاریخی در آموزش تاریخ موجب عینی شدن درس تاریخ و گسترش درک فراگیران از مباحث تاریخی می‌شود.</p>	<p>علمی - تخصصی</p>	<p>کیفی</p>	<p>کاربرد جغرافیای تاریخی در آموزش تاریخ (مطالعه‌ی موردی: جغرافیای تاریخی کردستان در دوره مغولان)</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>فتحی</p>	<p>(۱۲)</p>
<p>کتاب‌های درسی تاریخ اگرچه از مهم‌ترین وسایل آموزشی در دوره موردبررسی بوده‌اند؛ لیکن کاستی‌هایی هم داشته‌اند. پایبندی معلمان به روش‌های سنتی، رواج باستان‌گرایی افراطی و روند رو به فزونی دخالت دولت در امر آموزش تاریخ، از مهم‌ترین موانعی بوده که به آموزش مطلوب این درس آسیب رسانده است.</p>	<p>علمی - پژوهشی</p>	<p>کیفی (مروری)</p>	<p>آسیب‌شناسی آموزش تاریخ در نظام تعلیم و تربیت ایران «بررسی موردی عصر قاجار تا پایان دوره رضاشاه»</p>	<p>۱۳۸۹</p>	<p>عسکرانی</p>	<p>(۱۳)</p>

<p>نرم‌افزار تاریخ ایران اسلامی-۲ با داشتن قابلیت‌های فراوانش عرصه‌ای جدیدی برای آموزش تاریخ ایران اسلامی با روش پیش سازمان دهنده در دانشگاه محسوب شده و امر آموزش این علم را آسان‌تر و مؤثرتر می‌کند.</p>	<p>علمی- تخصصی</p>	<p>کیفی</p>	<p>تأملی بر تدریس تاریخ ایران اسلامی با روش پیش سازمان دهنده با استفاده از نرم‌افزار تاریخ ایران اسلامی</p>	<p>۱۴۰۰</p>	<p>جلیلیان و کریمی</p>	<p>(۱۴)</p>
<p>یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در مجموع، در محتوای کتاب درسی تاریخ معاصر ایران ۳۴٫۶۳٪ جمله‌ها با تفکر انتقادی ارتباط داشته که از این میزان ۲۲٫۱۴٪ به بعد شناختی، ۶٫۸۸٪ به بعد عاطفی و ۵٫۶۱٪ به بعد عملکردی اختصاص دارد. نتایج یافته‌ها حاکی از آن است که درصد توزیع مؤلفه‌های تفکر انتقادی در محتوای کتاب درسی تناسب نداشته است، همچنین میزان توجه به بعد شناختی، حدود سه برابر میزان توجه به بعد عاطفی و بعد عملکردی بوده که این وضعیت متناسب با آموزش تفکر انتقادی نمی‌باشد.</p>	<p>علمی- پژوهشی</p>	<p>کیفی (تحلیل محتوا)</p>	<p>تحلیل محتوای کتاب تاریخ معاصر ایران در دوره متوسطه</p>	<p>۱۳۹۲۰</p>	<p>غیائی و دیگران</p>	<p>(۱۵)</p>
<p>اغلب مقوله‌ها و شاخصه‌های ناظر به آموزش تاریخ بر اساس دیدگاه اسلامی عمل، در این کتب، به‌طور هدفمند و جامع مورد توجه مؤلفان محترم قرار نگرفته‌اند. چنان‌که فراوانی</p>	<p>علمی- پژوهشی</p>	<p>کیفی (تحلیل محتوا)</p>	<p>تحلیل محتوای کتاب‌های درسی تاریخ رشته علوم انسانی بر اساس دیدگاه</p>	<p>۱۴۰۰</p>	<p>یاری دهنوری و دیگران</p>	<p>(۱۶)</p>

برخی شاخص‌ها، «صفر» درصد می‌باشد. «شخصیت‌ستایی»، نگاه سیاه/ سفید به شخصیت‌ها، عدم نگاه جامع به تاریخ و فرو کاهش آن به تاریخ سلسله حکومت‌ها، عدم ارتباط مسائل کنونی دانش‌آموزان با مباحث تاریخی، فقدان تبیین‌های مختلف درباره رخدادها و مسائل تاریخی مناقشه برانگیز و... از مهم‌ترین آسیب‌های این کتب بر اساس دیدگاه اسلامی عمل در آموزش تاریخ می‌باشند.

اسلامی عمل
در آموزش
تاریخ

ما به تدریج با تکنیک‌های مختلف یادگیری و ارزیابی آشنا شدیم، از جمله: ضرب‌المثل‌ها، ارائه درس‌ها در قالب فایل‌های صوتی، مقاله، پرسش و پاسخ به سوالات، گوش دادن به فیلم‌ها یا فایل‌های صوتی و درک در مورد آن، تأثیر موضوع آموخته شده در مورد زندگی شخصی، بیان موضوع در قالب یک شبکه مفهومی، جدول تاریخی، اسلاید، کیفیت‌ها، آموزش یک واحد یادگیری، یادگیری با کمک همکلاسی‌ها و استفاده از بسترهای مختلف آزمون و درنهایت، چه شد بعد از آموزش یاد می‌گیرید؟ مایلید چه

علمی-
تخصصی

کیفی

تجربه زیسته:
کرونا و آموزش
درس تاریخ

۱۴۰۰

ابراهیمی (۱۷)

بیاموزید؟ در مورد درس امروز
چه سؤالاتی دارید؟ اینها بخشی
از آموزش و ارزیابی دروس تاریخ
در دوران کرونا است

<p>بازشناسی رویکردهای تربیتی مورخان قدیم و جدید برای برنامه‌ریزی‌های مطلوب‌تر این درس مفید خواهد بود. در مجموع به نظر می‌رسد. بازنگری محتوای کتاب‌های درسی، شاداب‌سازی کلاس‌ها و ایجاد انگیزه در فراگیران؛ راهکارهایی مؤثر برای بهبود شرایط این درس است.</p>	<p>علمی - پژوهشی (توصیفی - تحلیلی)</p>	<p>ضرورت و فایده درس تاریخ در نظام تعلیم و تربیت ایران «بررسی موردی عصر قاجار تا پایان دوره رضاشاه (۱۳۲۰ - ۱۱۷۴ ش.)»</p>	۱۳۹۲	عسکرانی و پیری	(۱۸)
<p>یکم، ابعاد و وجوه اساسی پروژه «ملت‌سازی» عصر پهلوی اول با تکیه بر اسناد و مدارک تاریخی تشریح شود؛ دوم، با بررسی برنامه و متون آموزشی تاریخ در مقاطع مختلف تحصیلات ابتدایی و متوسطه و با لحاظ کردن توزیع و پراکندگی زمانی لازم، تصویری حتی‌الامکان روشن از اهداف، مواد درسی و مطالب مندرج در کتاب‌های درسی تاریخ ارائه گردد؛ و سوم، تبیینی از نسبت و رابطه میان آموزش تاریخ در این متون و پیشبرد پروژه ملت‌سازی بیان شود.</p>	<p>علمی - پژوهشی</p>	<p>پروژه ملت‌سازی عصر پهلوی اول در متون آموزشی تاریخ</p>	۱۳۹۱	اکبری	(۱۹)

<p>(۲۰) در مجموع ۲۹۱ مرتبه به مؤلفه‌های آموزش چند فرهنگی توجه شده است که میزان فراوانی و درصد آن در کتاب‌های درسی تاریخ ایران و جهان ۱ و ۲، تاریخ معاصر ایران و تاریخ‌شناسی به ترتیب ۱۱۷ (۴۰/۲)، ۵۷ (۱۹/۶)، ۴۰ (۱۳/۷)، ۷۷ (۲۶/۵) می‌باشد. ۲. در بین مؤلفه‌های آموزش چند فرهنگی بیشترین توجه به مؤلفه معرفی فرهنگ‌های مختلف به دانش آموزان در محتوای کتب درسی با ۶۲ فراوانی و ۲۱/۳ درصد و کمترین توجه به مؤلفه ایجاد زمینه درک متقابل از سیر تحول فرهنگ‌های مختلف در محتوای کتب درسی با ۲ فراوانی و ۰/۷ درصد صورت گرفته است.</p>	<p>علمی - پژوهشی</p>	<p>کیفی (تحلیل محتوا)</p>	<p>تبیین مؤلفه‌های آموزش چند فرهنگی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی تاریخ دوره متوسطه ایران</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>نجفی و دیگران</p>	<p>(۲۰)</p>
<p>یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از ظرفیت‌های صدا و چند رسانه‌ای‌ها، برای تصویرسازی ذهنی کتاب‌های شنیداری کودکان و بزرگسالان و امکانات جدید چندرسانه‌ای در آموزش تاریخ به‌تنهایی یا به‌صورت مکمل دیگر روش‌های آموزشی استفاده کرد.</p>	<p>علمی - پژوهشی</p>	<p>کیفی (تحلیل اسناد)</p>	<p>استفاده از کتاب صوتی به‌مثابه یک رسانه برای آموزش تاریخ</p>	<p>۱۳۹۸</p>	<p>همراز</p>	<p>(۲۱)</p>

<p>فرا متغیرهای فضای مجازی شامل: سرعت، فرازمانی و فرانکانی بودن، جهانی- بودن، سیال بودن، تشدید واقعیت، چندرسانه‌ای بودن، فراگیری و دسترسی دائم دارای ظرفیتی بالقوه و گسترده بوده و ابزارهای متنوعی برای آموزش تاریخ می‌باشند؛ بنابراین بهره‌گیری مناسب از بستر و ظرفیت‌های موجود در آن می‌تواند بر اثربخشی آموزش تاریخ، تأثیری توسعه‌بخش و تسهیل‌گر داشته باشد.</p>	<p>علمی- تخصصی</p>	<p>کیفی</p>	<p>تأملی بر توسعه آموزش مسئله محور تاریخ در بستر فضای مجازی</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>جلیلیان و دیگران</p>	<p>(۲۲)</p>
<p>از آنجاکه جغرافی‌نگاران ایرانی با نگرش خاص خود به سرزمین ایران، اهداف خود مبنی بر شناخت تاریخی این سرزمین جاوید و تمایز آن با سرزمین‌های دیگر را وجه همت خود قرار داده بودند، بررسی آثار آنها از نظر تاریخی ارزش و اهمیت بسیاری دارد. در این میان پرداختن به زندگی آنها و معرفی آثارشان از جنبه تاریخی از جمله کارهایی است که محققان در حیطه علوم انسانی به صورت عمومی و در حیطه جغرافیا به صورت خاص، باید آن را مورد توجه قرار دهند</p>	<p>علمی- تخصصی</p>	<p>کیفی</p>	<p>بررسی زندگی‌نامه علمی حمدالله مستوفی با تکیه بر نزهةالقلوب و اهمیت آن در آموزش تاریخ</p>	<p>۱۴۰۰</p>	<p>رحیمیان و دیگران</p>	<p>(۲۳)</p>

(۲۴) حیدری و دیگران ۱۴۰۰ تحلیل محتوای تاریخی کتاب مطالعات اجتماعی پایه نهم بر اساس تکنیک ویلیام رومی و حیطة شناختی بلوم

کیفی (تحلیل محتوا) علمی- تخصصی - در محتوای کتاب نهم میزان درگیری دانش آموزان با متن کتاب ۰/۰۵ و با پرسش‌ها ۰/۶۱ و با نمودارها و تصاویر ۰/۴۵ بود. همچنین ضریب درگیری فعالیت-مند بودن کتاب در این محور ۱/۴۲ است. به عبارتی متن کتاب غیرفعال نگاشته شده است و در سایر محورها اگرچه ضریب درگیری به دست آمده بین ۰/۴ تا ۱/۵ استاندارد است؛ اما نتایج از کمترین میزان شاخص درگیری ذهنی برخوردار است. در تحلیل محتوای سؤالات در مبحث طبقه‌بندی بلوم نتایج نشان می‌دهد که سؤالات فعالیت‌های درون درس با میانگین ۶۷/۲۶ در سه سطح پایین بلوم قرا دارد، سؤالات بخش «به کار ببندیم» با میانگین ۹۰/۹۰ در سه سطح بالا قرار دارد و سؤالات کاربرگه‌ها با میانگین ۸۲/۳۳ در سه سطح پایین طبقه‌بندی بلوم قرار دارد. به نظر می‌رسد کتاب نتوانسته به خوبی سطوح بالای یادگیری را در سنجش مهارت‌های یادگیری فراگیران نشانه گیرد

(۲۵) موسوی ۱۳۹۹ بررسی تأثیر روش تدریس پیمایشی علمی- تخصصی - نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که روش تدریس کاوشگری

کاوشگری در درس تاریخ بر مهارت‌های فراشناختی دانش آموزان					درس تاریخ بر فراشناختی (آگاهی فراشناختی، راهبرد فراشناختی، برنامه‌ریزی و بررسی خود) تأثیری معنادار دارد.
(۲۶)	میزاوند	۱۳۹۹	تاریخ را در یک صفحه تدریس کنیم	کیفی علمی- تخصصی	ایجاد تعامل دو سویه بین دانش‌آموز و دبیر، آسان‌سازی مباحث، تعیین نقشه راه، تأکید بر مطالب مهم هر درس، قابلیت نصب آسان، تقویت یادگیری، دسته‌بندی‌های محتوایی، کم‌هزینه بودن و ایجاد علاقه به حفظ هویت و فرهنگ را داراست.
(۲۷)	ذاکری و علی پور	۱۳۹۹	بررسی مقوله‌های اخلاق شهروندی در محتوای دروس تاریخ پایه پنجم و ششم ابتدایی	کیفی (تحلیل محتوا)	در محتوای تاریخی کتاب‌های مطالعات اجتماعی پایه پنجم و ششم ابتدایی بخش تاریخ، از بین مؤلفه‌های موردبررسی، مؤلفه خودآگاهی و احترام به ترتیب با ضریب اهمیت ۰/۱۴۴ و ۰/۱۴۰ بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است و در این میان مؤلفه رعایت قانون، محیط‌زیست، پذیرش دیگران و تصمیم‌گیری به ترتیب با ضریب اهمیت ۰/۰۰۰۰۴ و ۰/۰۰۰۰۴ و ۰/۰۰۰۰۲ و ۰/۰۰۰۰۲ کمترین میزان توجه بخش تاریخی کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم و ششم ابتدایی را به خود اختصاص داده‌اند

<p>آموزش تاریخ با کارکردهای انسان‌شناسی، امکان درک وضع موجود و امکان پیش‌بینی آینده را با کاربست قوانین تاریخی، در آموزش توسعه پایدار میسر می‌سازد. همچنین ویژگی‌های برنامه درسی مطلوب، پرداختن به آموزش تاریخ محلی، عدم غفلت از تاریخ نزدیک و تربیت معلمان تاریخ که آشنا به مفهوم توسعه پایدار باشند، می‌تواند اثربخشی آموزش تاریخ را در راستای آموزش توسعه پایدار، افزایش دهد</p>	<p>علمی- تخصصی</p>	<p>کیفی (تحلیل محتوا)</p>	<p>بررسی مقوله‌های اخلاق شهروندی در محتوای دروس تاریخ پایه پنجم و ششم ابتدایی.</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>احمدی و ساروی</p>	<p>(۲۸)</p>
<p>دانش‌آموزان رشته علوم انسانی به دلیل مطالعه تاریخ برای کنکور سراسری و همچنین دارا بودن ساعات تدریس و واحدهای بیشتر نسبت به سایر گروه‌ها، علاقه‌مندی و آشنایی بیشتری نسبت به تاریخ ایران معاصر دارند و این علاقه‌مندی با در نظر داشتن تأکید دبیران تاریخ بر اهمیت درس تاریخ در آزمون سراسری افزایش می‌یابد.</p>	<p>علمی- تخصصی</p>	<p>پیمایشی</p>	<p>سنجش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان متوسطه دوم نسبت به درس تاریخ معاصر ایران با تأکید بر نقش دبیران</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>جمالو</p>	<p>(۲۹)</p>
<p>ضمن بررسی مزایای استفاده از داستان‌های تاریخی در آموزش تاریخ و نقش آن‌ها در افزایش «فهم» فراگیران درس تاریخ، چند داستان تاریخی مشهور را نیز معرفی شد.</p>	<p>علمی- تخصصی</p>	<p>کیفی</p>	<p>نقش داستان‌های تاریخی در آموزش تاریخ</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>ماخانی</p>	<p>(۳۰)</p>

(۳۱)	فتوحی	۱۴۰۰	ادب پهلوانی و کاربرد آن در آموزش تاریخ (بررسی موردی سه متن ادب عیاری)	کیفی (توصیفی-تحلیلی)	علمی ترویجی	متون ادب پهلوانی به دلیل ماهیت ساده و صریح و جذابیت شنیداری، می‌تواند در تعمیق آموخته‌های تاریخی و علاقه‌مندی فراگیران به درس تاریخ مؤثر باشد. روش‌های ایفای نقش، پروژه محور، منبع محور، نقالی و روایتگری سنتی از جمله شیوه‌های است که با استفاده از متون ادب پهلوانی می‌توان در تدریس تاریخ از آن سود برد.
------	-------	------	---	----------------------	-------------	---

یافته‌های ارائه‌شده در جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که تمامی مقالات فوق در حوزه آموزش تاریخ نگاشته و منتشر شده‌اند که در واقع با سیری در این جدول می‌توان یک نگرش کلی نسبت به مقالات منتخب چاپ‌شده در موضوع آموزش تاریخ به دست آورد.

جدول شماره (۲)

روش تحقیق	نوع	مقالات	درصد فراوانی
تعمیق	کمی	(۶)(۲۵)(۲۹)	۹,۵
	کیفی	(۸)(۱۵)(۱۶)(۲۰)(۲۴)(۲۷)(۲۸)	۲۲,۵
	توصیفی	(۱)(۳)(۴)(۵)(۷)(۱۱)(۱۲)(۱۴)(۱۷)(۱۹)(۲۲)(۲۳)(۲۶)(۳۰)	۴۸
	تحلیلی	(۹)(۱۰)(۱۸)(۲۱)(۳۱)	۱۶
	مروری	(۲)(۱۳)	۶,۵
	مجموع		۱۰۰٪

یافته‌های مطرح‌شده در جدول شماره (۲) بیانگر روش‌های تحقیق بکار گرفته‌شده در مقالات مورد بررسی است که عبارت‌اند از: مقالات توصیفی ۴۸٪، تحلیل محتوا ۲۲,۵٪، تحلیلی ۱۶٪، پیمایشی ۹,۵٪ و مروری ۶,۵٪ به ترتیب دارای بیشترین فراوانی در میان تمامی مقالات موجود می‌باشند.

جدول شماره (۳)

درج	نوع	مقالات	در فراوانی	در صد
علمی	علمی- پژوهشی	(۳۱)(۳۰)(۱۹)(۱۸)(۱۶)(۱۵)(۱۳)(۹)(۸)(۷)(۶)(۴)(۳)	۴۲	۱۳
علمی	علمی- ترویجی	(۳۱)	۳	۱
علمی	علمی- تخصصی	(۱)(۲)(۵)(۱۰)(۱۱)(۱۲)(۱۴)(۱۷)(۲۲)(۲۳)(۲۴)(۲۵)(۲۶)(۲۷)(۲۸)	۵۵	۱۷
مجموع		(۳۰)(۹)	۱۰۰٪	۳۰

یافته‌های مطرح‌شده در جدول شماره (۳) بیانگر درجه علمی مقالات موردبررسی است که عبارت‌اند از: مقالات علمی-تخصصی ۵۵٪، علمی-پژوهشی ۴۲٪ و علمی-ترویجی ۳٪ به ترتیب دارای بیشترین فراوانی در میان تمامی مقالات موجود می‌باشند.

جدول شماره (۴)

موضوع	نوع	مقالات	درصد	فراوانی
ابزارهای آموزشی		(۳۱)(۳۰)(۲۶)(۲۳)(۲۱)(۱۴)(۴)(۵)	۲۶	۸
کتاب و منابع درسی		(۲۸)(۲۷)(۲۴)(۲۰)(۱۶)(۱۵)(۸)(۲)	۲۶	۸
رویکردهای آموزشی		(۲۲)(۱۲)(۱۱)(۹)(۶)	۱۶	۵
فواید آموزش		(۲۹)(۱۹)(۱۸)(۱۰)	۱۳	۴
تدریس		(۲۵)	۳	۱
آسیب‌شناسی		(۱۷)(۱۳)(۳)	۱۰	۳
بررسی کلیات		(۷)(۱)	۶	۲
مجموع			۱۰۰٪	۳۱

یافته‌های مطرح‌شده در جدول شماره (۴) بیانگر موضوعات مقالات موردبررسی است که عبارت‌اند از: ابزارهای آموزشی ۲۶٪، کتاب و منابع درسی ۲۶٪، رویکردهای آموزشی ۱۶٪، فواید آموزش تاریخ ۱۳٪، آسیب‌شناسی ۱۰٪،

بررسی کلیات آموزش ۶٪ و تدریس تاریخ ۳٪ به ترتیب دارای بیشترین فراوانی در میان تمامی مقالات موجود می‌باشند.

جدول شماره (۵)

سال انتشار	نوع	مقالات	درصد	فراوانی
۱۳۸۵-۱۳۹۵	-	(۳۰)(۱۹)(۱۸)(۱۵)(۱۳)(۸)(۷)(۴)(۳)	۲۹	۹
۱۳۹۵-۱۳۹۹	-	(۲۱)(۹)(۶)(۲)	۱۳	۴
۱۳۹۹		(۱)	۳۹	۱۲
		(۵)(۱۰)(۱۱)(۱۲)(۲۲)(۲۵)(۲۶)(۲۷)(۲۸)(۲۹)(۳۰)		
۱۴۰۰		(۳۱)(۲۴)(۲۳)(۱۷)(۱۶)(۱۴)	۱۹	۶
مجموع			۱۰۰٪	۳۰

یافته‌های مطرح‌شده در جدول شماره (۵) بیانگر سال انتشار مقالات موردبررسی است که عبارت‌اند از: ۱۳۹۹ با ۳۹٪، ۱۳۸۵-۱۳۹۵ با ۲۹٪، ۱۴۰۰ با ۱۹٪ و ۱۳۸۵-۱۳۹۹ با ۱۳٪ به ترتیب دارای بیشترین فراوانی در میان تمامی مقالات موجود می‌باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با روش مروری باهدف شناسایی سیر مقالات چاپ و منتشرشده در عرصه آموزش تاریخ در مدارس تحریر شده است. ابتدا با بررسی ۳۱ عنوان از مقالات حوزه آموزش تاریخ، دیدگاهی جدید به پژوهشگران این علم نسبت به پژوهش‌های انجام‌شده ارائه‌شده و سپس به تحلیل اطلاعات آن‌ها در غالب‌های روش‌شناسی، درجه علمی، موضوع، زمان انتشار پرداخته شد.

بررسی یافته‌های پژوهش در بخش اول نشان می‌دهد که مقالات انجام‌شده در حوزه‌ی آموزش تاریخ از نظر روش‌شناسی به ترتیب شامل، مقالات توصیفی ۴۸٪، تحلیل محتوا ۲۲٫۵٪، تحلیلی ۱۶٪، پیمایشی ۹٫۵٪ و مروری ۶٫۵٪ می‌باشند. به‌طور کلی مقالات کیفی بیشتر از مقالات کمی موردتوجه قرار گرفته است که می‌توان به وجود شاخصه‌های روایتی و غیرتجربی بودن تاریخ اشاره نمود. بهره‌گیری از مصاحبه از عالمان آموزش تاریخ و همچنین بهره‌گیری از روش‌های کمی می‌تواند با فراهم بودن بستر تحقیقات کیفی عرصه جدیدی برای توسعه آموزش تاریخ باشد.

بررسی یافته‌های پژوهش در بخش دوم نشان می‌دهد که مقالات انجام‌شده در حوزه‌ی آموزش تاریخ از نظر درجه علمی به ترتیب شامل، مقالات علمی-تخصصی ۵۵٪، علمی-پژوهشی ۴۲٪ و علمی-ترویجی ۳٪ می‌باشند. نکته حائز اهمیت آن است که طیف مقالات آموزش تاریخ یا در مجلات بسیار معتبر با درجه علمی بالا چاپ می‌شوند یا در مقالات تخصصی با درجه علمی کمتر و مقالاتی که دارای راهبردهای ترویجی باشند بسیار محدود بوده است. در واقع علت این مسئله محدود بودن نشریات آموزش تاریخ و مجلات مرتبطی که خواهان چاپ مقالاتی با موضوع آموزش تاریخ می‌باشند، است. بسیاری از مجلات معتبر رشته تاریخ و علوم تربیتی از چاپ مقالاتی با موضوع صرفاً آموزش تاریخ امتناع کرده و آن را در حوزه تخصص خود نمی‌دانند.

بررسی یافته‌های پژوهش در بخش سوم نشان می‌دهد که مقالات انجام‌شده در حوزه‌ی آموزش تاریخ از نظر موضوع پژوهشی به ترتیب شامل، ابزارهای آموزشی ۲۶٪، کتاب و منابع درسی ۲۶٪، رویکردهای آموزشی ۱۶٪، فواید آموزش تاریخ ۱۳٪، آسیب‌شناسی ۱۰٪، بررسی کلیات آموزش ۶٪ و تدریس تاریخ ۳٪ می‌باشند. بدون شک فناوری آموزشی در قرن بیست‌ویک دارای ابعاد گوناگون و بسیار جالبی برای تدریس صحیح و جذاب‌تر دروس تاریخ مهیا نموده است که از جمله دلایل توسعه تعداد مقالات این موضوع به شمار می‌رود. همچنین با توجه به نواقص و محدودیت‌های کتاب درسی و نقش بااهمیت آن در تدریس تاریخ در کشورمان بعد از معلم، آشکار است که پژوهشگران به این مسئله هم توجه نموده‌اند. باین حال آسیب‌شناسی دروس تاریخ به همراه تدریس تاریخ در کلاس درس کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در واقع آسیب‌شناسی یکی مهم‌ترین و ابتدایی‌ترین گام‌های تحلیل آموزش تاریخ محسوب می‌شود و تدریس تاریخ در کلاس درس به همراه روش‌ها، فنون و راهبردهای تدریس نهایی‌ترین گام در آموزش تاریخ محسوب می‌شود.

بررسی یافته‌های پژوهش در بخش چهارم نشان می‌دهد که مقالات انجام‌شده در حوزه‌ی آموزش تاریخ از نظر سال انتشار به ترتیب ۱۳۹۹ با ۳۹٪، ۱۳۸۵-۱۳۹۵ با ۲۹٪، ۱۴۰۰ با ۱۹٪ و ۱۳۸۵-۱۳۹۹ با ۱۳٪ می‌باشند. مجلاتی که به مسئله آموزش تاریخ در مدارس توجه خاصی نموده‌اند و بعضاً متعلق به دانشگاه فرهنگیان هستند در پنج سال اخیر یا تأسیس شده‌اند یا در این زمان توجه خود را به این عرصه معطوف نموده‌اند. باین حال به دلیل بسترهای وسیع نگارش مقاله در حوزه آموزش تاریخ شاهد افزایش تعداد مقالات چاپ‌شده در این حوزه می‌باشیم. نکته‌ای که باید به آن اشاره نمود این است که نگاشته حاضر در اواخر سال ۱۴۰۰ تحریر شده است که از محدودیت‌های این پژوهش محسوب می‌شود.

آموزش تاریخ در مدارس ابعاد بسیار گسترده و متنوعی دارد. با این حال که بسیاری از پژوهشگران توانسته‌اند به آن‌ها دست یابند و ابعاد مختلفی از آن را برای علاقه‌مندان به عرصه نمایش درآورند، درعین حال باید توجه نمود که عرصه‌هایی مانند تدریس تاریخ با بهره‌گیری از فیلم (Marcus et al., 2018)، تدریس تاریخ در موزه‌ها

(Marcus et al. ۲۰۱۷)، تحلیل برنامه درسی تاریخ در ایران و جهان و مقایسه تطبیقی آن‌ها با یکدیگر، تفاوت‌های بنیادین آموزش تاریخ در مدارس با آموزش این نوع از دروس در دانشگاه‌ها، تحلیل محتوای تصاویر کتب درسی، جایگاه آموزش تاریخ در مکاتب بزرگ علوم تربیتی، جایگاه آموزش تاریخ در اسلام، آموزش تاریخ در جهان باستان (چین، روم و...)، راهبردهای سیاست‌گذاری از طریق آموزش تاریخ (Woolley, ۲۰۱۹)، آموزش تاریخ در محیط‌های مجازی و آنلاین (Lyons, ۲۰۰۸)، رویکردهای جدید آموزش تاریخ (Zevin & Gerwin, ۲۰۱۰ و Cooper, ۲۰۱۲)، روش‌های مختلف عملی تدریس تاریخ (Gershon, ۲۰۱۴)، کلاس‌های دیجیتال و چگونگی تدریس تاریخ در آن (Cantu & Warren, ۲۰۱۶)، آینده‌پژوهی در تاریخ و آموزش تاریخ (Hunter, ۱۹۹۸)، کاربرد هنر در آموزش تاریخ (Suh, ۲۰۱۳) و... می‌تواند موضوعات پژوهشی جدیدی برای محققان این حوزه باشد.

در پایان نویسندگان مقاله امیدوار هستند که یافته‌های مقاله حاضر بتواند راهگشای پژوهشگران حوزه‌ی آموزش تاریخ برای انتخاب موضوعات مناسب‌تر و بهره‌گیری از روش‌های نوین تدریس تاریخ در مدارس بوده و پیشنهاد می‌گردد مروری بر مقالات منتشرشده در خارج از کشور صورت گیرد چراکه مقالات خارجی به دلیل قدمت و تنوع موضوعات، منابع جامع‌تر و کاربردی‌تری برای مطالعات پیش رو خواهند بود. از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به تمرکز پژوهشگران در وهله اول بر مقالات داخلی و در وهله دوم بر مقالات دارای اعتبار علمی و ژورنالی می‌باشد. بر این اساس مرور مقالات چاپ‌شده در آموزش تاریخ در جهان و توجه به همایش‌های این عرصه می‌تواند عرصه‌ی جدید و نوینی برای پژوهشگران به این حوزه باشد.

منابع و مآخذ

- بوث، آلن (۱۳۹۴)، آموزش تاریخ در دانشگاه ارتقای سطح یادگیری و فهم، ترجمه سید محسن علوی پور، تهران: سمت.
- ماخانی، محمد جلال (۱۳۹۹)، نقش داستان‌های تاریخی در آموزش تاریخ. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۱۱(۱)، ۳۴-۱۱.
- جمالو، محمد (۱۳۹۹)، سنجش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان متوسطه دوم نسبت به درس تاریخ معاصر ایران با تأکید بر نقش دبیران. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۴)، ۶۶-۴۷.
- احمدی، علیرضا؛ ساروی، علی (۱۳۹۹)، کاربرد آموزش تاریخ در آموزش مفهوم توسعه پایدار. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۴)، ۶۷-۷۹.

- ذاکری، مختار؛ علی پور، عذرا (۱۳۹۹)، بررسی مقوله‌های اخلاق شهروندی در محتوای دروس تاریخ پایه پنجم و ششم ابتدایی. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۴)، ۲۰-۳۱.
- میرزاوند، مسلم (۱۳۹۹)، تاریخ را در یک صفحه تدریس کنیم. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۴)، ۳۸-۴۶.
- موسویف ستاره (۱۳۹۹)، بررسی تأثیر روش تدریس کاوشگری در درس تاریخ بر مهارت‌های فراشناختی دانش آموزان. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۳)، ۷-۳۲.
- حیدری، فریده؛ حیدری، سعیدیه؛ اسدی مهتاب (۱۴۰۰)، تحلیل محتوای تاریخی کتاب مطالعات اجتماعی پایه نهم بر اساس تکنیک ویلیام رومی و حیطة شناختی بلوم. پژوهش در آموزش تاریخ، ۲(۱)، ۲۴-۴۲.
- رحیمیان، غلام رضا، سپهوند، اسماعیل، سپهوند، مجید (۱۴۰۰)، بررسی زندگی‌نامه علمی حمدالله مستوفی با تکیه بر نزهةالقلوب و اهمیت آن در آموزش تاریخ. پژوهش در آموزش تاریخ، ۲(۲)، ۳۵-۵۱.
- جلیلیان، سجاد، کریمی، امیر (۱۴۰۰)، تأملی بر تدریس تاریخ ایران اسلامی با روش پیش سازمان دهنده با استفاده از نرم‌افزار تاریخ ایران اسلامی. پژوهش در آموزش تاریخ، ۲(۲)، ۷۰-۸۶.
- جلیلیان، سجاد، کریمی، امیر، شیخی، محمد امین (۱۳۹۹)، تأملی بر توسعه آموزش مسئله محور تاریخ در بستر فضای مجازی. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۲(۴)، ۱-۳۲.
- غیاثی، پ. فانی، ح.، ابادری، ز.، خواجه زاده، ر (۱۳۹۰)، تحلیل محتوای کتاب تاریخ معاصر ایران در دوره متوسطه. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۲(۴) (پیاپی ۸)، ۱۹۵-۲۱۲.
- یاری دهنوی، مراد، اسد پور، سارا، شهباء، علی (۱۴۰۰)، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی تاریخ رشته علوم انسانی بر اساس دیدگاه اسلامی عمل در آموزش تاریخ. مطالعات برنامه درسی، ۱۶(۶۱)، ۱۷۵-۲۰۴.
- عسکرانی، محمدرضا؛ پیری، محمد (۱۳۹۲)، ضرورت و فایده درس تاریخ در نظام تعلیم و تربیت ایران «بررسی موردی عصر قاجار تا پایان دوره رضاشاه (۱۳۲۰ - ۱۱۷۴ ش.)، تعلیم و تربیت، شماره ۱۱۳، ۳۵ تا ۶۰.
- اکبری، م. (۱۳۹۱)، پروژه ملت‌سازی عصر پهلوی اول در متون آموزشی تاریخ. تاریخ ایران (پژوهشنامه علوم انسانی)، ۱۲ (پیاپی ۷۰/۵)، ۳۳-۵۹.
- همراز، ویدا. (۱۳۹۸)، استفاده از کتاب صوتی به‌مثابه یک رسانه برای آموزش تاریخ. فصلنامه علمی مطالعات میان‌رشته‌ای ارتباطات و رسانه، ۲(۳)، ۳۷-۵۶.

- نجفی، دکتر حسن، سبحانی نژاد، دکتر مهدی، وفاپی، رضا (۱۳۹۴)، تبیین مؤلفه‌های آموزش چند فرهنگی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی تاریخ دوره متوسطه ایران. فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی، ۱۰(۴۲)، ۱۱-۳۴.
- بابایی، م. خداپرست، ک.، شریفی، س (۱۳۹۹)، تربیت شهروندی در بستر آموزش دانش تاریخ و چالش‌های آن. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۲)، ۱-۳۳.
- علی نیا، ا (۱۳۹۹)، نقش مهارت‌آموزی در آموزش دانش تاریخ با تأکید بر پارادایم رانکه ای. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۲)، ۱۴۹-۱۶۱.
- فتحی، ک (۱۳۹۹)، کاربرد جغرافیای تاریخی در آموزش تاریخ (مطالعه‌ی موردی: جغرافیای تاریخی کردستان در دوره مغولان). پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۲(۲)، ۴۹-۷۳.
- عسکرانی، م (۱۳۸۹)، آسیب‌شناسی آموزش تاریخ در نظام تعلیم و تربیت ایران «بررسی موردی عصر قاجار تا پایان دوره رضاشاه». مطالعات تاریخ فرهنگی (پژوهشنامه انجمن ایرانی تاریخ)، ۲(۵)، ۰-۰.
- ابراهیمی، علی (۱۴۰۰)، تجربه زیسته: کرونا و آموزش درس تاریخ. پژوهش در آموزش تاریخ، ۲(۲)، ۸۷-۱۰۳.
- چنگایی، م (۱۳۹۹)، نگاهی به وضعیت آموزش تاریخ در مدارس. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۳)، ۸۳-۱۰۰.
- فتحی، ک. (۱۳۹۸)، شناسایی و نقد منابع تاریخی و نقش آن در آموزش تاریخ مطالعه‌ی موردی: تاریخ یمینی. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۱(۱)، ۱۰۱-۱۲۶.
- گل محمدی، ا (۱۳۸۹)، آسیب‌شناسی آموزش تاریخ سیاسی (مطالعه موردی درس تاریخ تحولات ایران). مطالعات تاریخ فرهنگی (پژوهشنامه انجمن ایرانی تاریخ)، ۱(۴).
- قادری، ف. محمودی معظم، ع.، هواس بیگی، ف.، غلامی، خ. (۱۳۹۶)، آموزش تاریخ محلی در برنامه درسی تاریخ از دیدگاه معلمان تاریخ و دانش آموزان دوره متوسطه (مطالعه موردی استان کهگیلویه و بویراحمد). آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)، ۱۰(۳۷)، ۵۱-۸۱.
- همراز، و. (۱۳۹۰)، بازشناسی نقش فیلم مستند در آموزش تاریخ. مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ (رسانه و فرهنگ)، ۱(۲)، ۱۴۷-۱۵۸.
- میراشه، ز. (۱۳۹۹). نقش باستان‌شناسی عملی در آموزش تاریخ به کودکان. پژوهش در آموزش تاریخ، ۱(۳)، ۴۷-۶۵.

ملایی توانی، ع. (۱۳۸۹). تا ملی در آموزش دانش تاریخ در ایران با تأکید بر دوره پس از انقلاب فرهنگی. مطالعات تاریخ فرهنگی (پژوهشنامه انجمن ایرانی تاریخ)، ۱(۴)، ۰-۰.

عبدی، ع، لطفی، م. (۱۳۸۷). جایگاه هویت ملی در کتب درسی آموزش و پرورش مورد مطالعه: کتب تاریخ دوره دبیرستان. مطالعات ملی، ۹(۳)، ۷۲-۵۳.

وحدتی دانشمند، ع، سجادیه، ن، حسینی، ا. (۱۳۹۷). سازه گرایی در آموزش تاریخ: ترمیم آسیب‌ها بر اساس هرمنوتیک پل ریکور. پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت (مطالعات تربیتی و روان‌شناسی مشهد)، ۸(۲) (پیاپی ۱۶)، ۱۰۲-۸۷.

فتحی، کوروش. (۱۴۰۰). ادب پهلوانی و کاربرد آن در آموزش تاریخ (بررسی موردی سه متن ادب عیاری). پویش در آموزش علوم انسانی، ۶(۲۲)، ۷۵-۶۳.

Barton, K. C., Levstik, L. S., & Erekson, K. A. (۲۰۱۱). Putting History Teaching "In Its Place". *Journal of American History*, ۹۷(۴), ۱۰۶۷-۱۰۷۸.

<https://doi.org/10.1093/JAHIST/JAQ.066>

Cooper, H. (۲۰۱۲). Teaching history creatively. *Teaching History Creatively*, ۱-۱۹۰. <https://doi.org/10.4324/9780203074817>

Gershon, M. (۲۰۱۴). Teach now! history: Becoming a great history teacher. *Teach Now! History: Becoming a Great History Teacher*, ۱-۲۲۶.

<https://doi.org/10.4324/9781315772134/TEACH-HISTORY-MIKE-GERSON>

Guerrero-Romera, C., Sánchez-Ibáñez, R., Escribano-Miralles, A., & Vivas-Moreno, V. V. (۲۰۲۱). Active teachers' perceptions on the most suitable resources for teaching history. *Humanities and Social Sciences Communications* ۲۰۲۱ ۸:۱, ۸(۱), ۱-۸. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00736-7>

Harris, L. M. A., & Girard, B. (۲۰۱۴). Instructional significance for teaching history: A preliminary framework. *Journal of Social Studies Research*, ۳۸(۴), ۲۱۵-۲۲۵. <https://doi.org/10.1016/j.jssr.2014.02.003>

Hunter, L. G. (۱۹۹۸). THE FUTURE OF TEACHING HISTORY REASERCH METHODS CLASSES IN THE ELECTRONIC AGE. The Journal of the Association for History and Computing, ۱. <http://www.ub.edu>

Kaya Yilmaz. (۲۰۰۸). A Vision of History Teaching and Learning: Thoughts on History Education in Secondary Schools. The High School Journal, ۹۲(۲), ۳۷-۴۶. <https://doi.org/۱۰.۱۳۵۳/HSJ.۰.۰۰۱۷>

Lyons, J. F. (۲۰۰۸). Teaching history online. Teaching History Online, ۱-۱۱۲. <https://doi.org/۱۰.۴۳۲۴/۹۷۸.۰۲.۳۸۸۴۲۴۹/TEACHING-HISTORY-ONLINE-JOHN-LYONS>

Marcus, A. S., Metzger, S. A., Paxton, R. J., & Stoddard, J. D. (۲۰۱۸). Teaching History with Film : Strategies for Secondary Social Studies. Teaching History with Film. <https://doi.org/۱۰.۴۳۲۴/۹۷۸۱۳۵۱۱۳۷۷۳۷>

Marcus, A. S., Stoddard, J. D., & Woodward, W. W. (۲۰۱۷). Teaching History with Museums : Strategies for K-۱۲ Social Studies. Teaching History with Museums. <https://doi.org/۱۰.۴۳۲۴/۹۷۸۱۳۱۵۱۹۴۸.۰۶>

McBrady, J. T. (۲۰۱۷). Teaching to Teach History: A Study of a University-Based System of Teacher Preparation .

Suh, Y. (۲۰۱۳). Past Looking: Using Arts as Historical Evidence in Teaching History. Social Studies Research and Practice, ۸(۱), ۱۳۴-۱۵۹. www.socstrp.org

Woolley, M. (۲۰۱۹). Teaching history in a neoliberal age: Policy, agency and teacher voice. Teaching History in a Neoliberal Age: Policy, Agency and Teacher Voice, ۱-۱۹۸. <https://doi.org/۱۰.۴۳۲۴/۹۷۸.۰۴۲۹۲۷۶۵۳۸/TEACHING-HISTORY-NEOLIBERAL-AGE-MARY-WOOLLEY>

Zevin, J., & Gerwin, D. (۲۰۱۰). Teaching world history as mystery. Teaching World History as Mystery, ۱-۲۳۶. <https://doi.org/۱۰.۴۳۲۴/۹۷۸.۰۲.۳۸۵۶.۵۵>

abstract

In recent years, teaching history is one of the dimensions of social studies in the world today, which has been considered by various researchers and research in this field is increasing. Therefore, this article has been done with the aim of examining the evolution of published articles in the field of history education in Iranian education and, secondly, identifying new ways for research to develop this science in the field of futures research. The present study is a review based on which, Normagz databases, comprehensive humanities portal, University Jihad Scientific Information Center database, Civilica, Net Science, recipients, etc. using the keywords: History teaching in schools, textbook content analysis, history teaching in schools, history education resources, pathology of history education, role of media in history education, benefits of history education were searched. . All journal articles published from ۲۰۰۶ to ۱۴۰۰ were reviewed and analyzed. After studying and evaluating the content of the articles, research gaps and areas of interest were reviewed and analyzed. The research findings indicate that the main topics studied in the articles of the last fifteen years include; There were educational tools and teaching resources and the qualitative method was the most abundant. Research proposals also focused on new approaches and areas of history teaching in schools.

Key words: teaching history, teaching and upbringing in Iran, curriculum, review